

Prijedlog mjera udruga okupljenih u platformu Onkologija.hr o potrebnim koracima kako bi se smanjio negativan utjecaj pandemije COVID-19 na otkrivanje i liječenje raka u Republici Hrvatskoj

Tijekom svjetske pandemije bolesti COVID-19 Republika Hrvatska poput ostatka Europe i većine zemalja svijeta bila je izložena izvanrednim mjerama za sprječavanje širenja zaraze, koje su imale duboke posljedice na život cijelog društva, ali i na dostupnost onkološke skrbi.

Iako za sad još ne postoje javno objavljeni podaci o posljedicama izolacijskih mjera na pravovremeno otkrivanje, dijagnosticiranje, liječenje i ishode liječenja kroničnih nezaraznih bolesti, uključujući i sve maligne bolesti, tijekom mjera izolacije neke indikativne podatke možemo naći u dostupnim objavljenim stručnim radovima.

Podaci koje su udruge dobile od samih pacijenata ukazali su nam na porast straha i zabrinutosti u zajednici onkoloških pacijenata oko dostupnosti liječenja i mogućnosti zaraze, bojazni zbog odgađanja operativnog liječenja, nedostataka dijagnostičkih pretraga, izostanka praćenja pacijenata u remisiji bolesti, smanjene dostupnosti palijativne skrbi, te socijalne izolacije kojoj su oboljeli bili izloženi tijekom posebnih mjera izolacije.

Zaustavljeni su i svi programi ranog otkrivanja bolesti, a zbog straha od mogućnosti zaraze bolešću COVID-19 mnogi su građani ignorirali eventualne simptome zloćudnih bolesti i odgađali potražiti zdravstvenu zaštitu. Mjerama izolacije i preusmjeravanjem zdravstvenih djelatnika u skrb o oboljelima od COVID-19, povećan je rizik od kasnijeg otkrivanja bolesti, nemogućnosti rada multidisciplinarnih timova, izostanka optimalnog liječenja osnovne bolesti (subdoziranje lijekova, odgađanje imunosupresivne terapije, odgađanje operativnog liječenja) u pokušaju smanjenja rizika i smrtnosti od zaraze COVID-19.

Objavom zajma od 2 milijarde kuna, odnosno preusmjeravanja tog iznosa iz Proračuna Republike Hrvatske u proračun HZZO-a, kako bi se održao ukupni godišnji proračun HZZO-a od 27,5 milijardi kuna dano je obećanje da se dostupnost i opseg zdravstvene zaštite za građane Republike Hrvatske neće smanjivati, unatoč povećanim troškovima u zdravstvu zbog pandemije COVID-19. Takav je potez Vlade RH hvalevrijedan, a li i razumljiv s obzirom na napore zdravstvenog sustava na obuzdavanju pandemije. Rak je svakako i dalje jedan od najvećih javno-zdravstvenih problema i među vodećim uzrocima smrti u Hrvatskoj, te se nadamo da će dio tog novca biti usmjeren na ulaganja u onkološku skrb, te bismo željeli predložiti nekoliko mjera za uspješno svladavanje posljedica krize izazvane COVID-19 i učinkovito provođenje onkološke skrbi s ciljem smanjenja negativnog utjecaja na ishode onkološkog liječenja u 2020. godini:

1. Nacionalni programi ranog otkrivanja raka – dostupnost pravovremene dijagnostike i adekvatnog liječenja

Potrebno je u najkraćem mogućem vremenu ponovo organizirati i pokrenuti nacionalne programe ranog otkrivanja raka (dojka, maternica, kolon, pluća). Ove smo godine izgubili dosta vremena iz objektivnih razloga, ali sad je vrijeme za uspostavu nacionalnih programa. Sa svoje strane, udruge civilnog društva spremne su uložiti dodatne napore u podizanje svijesti o potrebi pravovremenog otkrivanja i liječenja zloćudnih bolesti, te podizanju svijesti javnosti. U ovom je trenutku javnost prijemčivija za informacije o zdravlju, te bi kanale informiranja koji su se u krizi COVID-19 pokazali učinkovitima trebalo nastaviti koristiti za širenje informacija o raku.

2. Analiza prostornih i kadrovskih kapaciteta zdravstvenih ustanova koje pružaju onkološku skrb

U fazi ponovne aktivacije zdravstvenog sustava i sabiranja svih gubitaka koji su nastali zbog krize COVID-19 i potresa u Zagrebu, potrebno je analizirati prostorne i kadrovske kapacitete svih zdravstvenih ustanova u Hrvatskoj koje pružaju onkološku zdravstvenu zaštitu kako bi se adekvatno moglo odgovoriti na potrebe onkoloških pacijenata. Analiza je potrebna kako bi se procijenilo koju razinu onkološke skrbi oboljeli mogu dobiti u sebi najbližoj zdravstvenoj ustanovi, kako bi se veliki centri rasteretili i mogli posvetiti složenijoj dijagnostici i oblicima liječenja. Analiza je potrebna i kako bi se pokušalo preusmjeriti pacijente da potrebne dijagnostičke postupke za potrebe određivanja liječenja ili za potrebe praćenja mogu obaviti u sebi najbližim zdravstvenim ustanovama. Ukoliko se javni kapaciteti pokažu nedostatnima za potrebe stanovnika RH, potrebno je hitno planirati proširivanje ugovora s privatnim pružateljima zdravstvene zaštite. Sve podatke dobivene takvom analizom potrebno je učiniti dostupnima građanima republike Hrvatske i djelatnicima u primarnoj zdravstvenoj zaštiti.

3. Šira primjena A5 uputnica, prioritetnih lista čekanja i hitnog upućivanja

Navedeni alati pokazali su se vrlo učinkovitima u dijelu zdravstvenih ustanova koje su ih informatički mogle pratiti. Njihovom primjenom značajno je poboljšana komunikacija unutar zdravstvenog sustava, među svim njegovim segmentima, i postavljen je temelj za uspostavljanje putova pacijenta kroz zdravstveni sustav, bez nepotrebnih pretraga, čekanja i stvaranja gužvi, te pravovremenog postavljanja dijagnoze i liječenja.

4. Učinkovita primjena IT tehnologija i inovacija u zdravstvenom sustavu

Kriza uzrokovana bolešću COVID-19 natjerala je čitavo društvo, pa tako i zdravstveni sustav na korištenje postojećih i dostupnih IT rješenja i razvijanju novih u svakodnevnom funkcioniranju, što je predstavljalo jedno od najvažnijih učenja koje smo iz ove krize usvojili. Iako su informacijske tehnologije već nekoliko desetljeća dio naše svakodnevice, tek sada je stvorena kolektivna svijest koliko mogu pozitivno utjecati na povećanje učinkovitosti, komunikaciju i razmjenu informacija, timski rad na daljinu, istraživanja i sl. Svakako

zagovaramo što širu primjenu informatičkih tehnologija i informatičko povezivanje svih dijelova zdravstvenog sustava radi smanjenja troškova, veće brzine i učinkovitosti, decentralizacije zdravstvenog sustava i praćenja ishoda liječenja.

Iznimno je važno i očuvati dostupnost inovacija, osobito primjenu personalizirane i precizne medicine u liječenju onkoloških bolesti, te što raniju primjenu inovativnih dijagnostičkih postupaka i inovativnih liječenja kako bi se u najvećoj mogućoj mjeri izbjegli negativni učinci krize izazvane COVID-19 na ishode liječenja onkoloških bolesnika.

5. Jednaka i jednakopravna dostupnost onkološke skrbi svim građanima Republike Hrvatske

Zajednički cilj svih udruga koje se bave onkološkim bolesnicima i njihovim obiteljima a vjerujemo i svim dionicima zdravstvenog sustava je jednaka i jednakopravna dostupnost zdravstvene zaštite, napose onkološke zdravstvene zaštite bez obzira na mjesto stanovanja, dob spol ili bilo koju vrstu pripadnosti. I prije krize izazvane COVID-19, dostupnost onkološke skrbi nije bila jednako dostupna svim građanima RH. Iako imamo izvanredne stručnjake, iznimno visoku dostupnost inovativnih lijekova i liječenja, visoku dostupnost zdravstvene zaštite uopće, provođenje ranije nabrojanih mjera moglo bi značajno pridonijeti univerzalnoj dostupnosti onkološke skrbi u Hrvatskoj. Pod onkološkom skrbi podrazumijevamo sveobuhvatnu skrb za bolesnika i njegovu obitelj koja osim liječenja uključuje potporno liječenje, nutritivnu potporu, prevenciju i liječenje nuspojava liječenja, organizirani prijevoz na primanje liječenja, savjetovanje, psihološku potporu, savjetovanje i informiranje o pravima i palijativnu skrb.

Predložene mjere temeljimo na podacima iz trenutno dostupnih izvora:

Izvešće o utjecaju COVID-19 na liječenje raka tvrtke IQVIA⁽³⁾ nastalo je prema podacima prikupljenim u razdoblju od 7. do 24. travnja 2020. internom anketom unutar onkološke i hematoonkološke zajednice dobvoljnom suradnjom onkologa i hematologa. Svi podaci prikupljeni anketom su indikativni, a ne reprezentativni.

Utvrđeno je da je od izbijanja pandemije COVID-19 na razini svih uključenih zemalja (Češka, Hrvatska, Mađarska, Poljska, Rumunjska i Slovačka) iz istočne Europe izazvalo pad pacijenata koje su primali onkolozi/hematolozi na tjednoj bazi pao za 53%, dok je taj pad u Hrvatskoj bio 40%. Smanjenje broja započetih terapija na razini svih ispitivanih zemalja je bio 52%, a za Hrvatsku 53%.

Na razini svih uključenih zemalja broj biopsija pao je za 61% (u Hrvatskoj čak 77%); odgađanje operativnih zahvata na razini svih zemalja 58% (u Hrvatskoj 65%); smanjenje upućivanja onkoloških pacijenata od drugih specijalista na razini svih zemalja 54% (u Hrvatskoj 82%); odgađanje terapije ističe 48% ispitanika na razini svih zemalja (u Hrvatskoj 41%); promjene u propisivanju imunosupresivnih lijekova prepoznate su na razini svih zemalja 33% (u Hrvatskoj 18%).

Ispitani stručnjaci iz Hrvatske predviđaju da će odgađanja operativnog liječenja i kemoterapije pogoditi oko 33% njihovih pacijenata, a 50% ispitanih smatra da će nadoknaditi sve propuštene operacije i kemoterapije u periodu 1-3 mjeseca.

Kao očekivanu promjenu u onkološkoj skrbi u periodu nakon krize izazvane pandemijom COVID-19 49% svih ispitanika navodi produljenje broja radnih sati u operativnom liječenju i primjeni kemoterapije, a ispitanici iz Hrvatske to navode kao glavnu očekivanu promjenu, njih čak 77%.

Prema podacima iz **Biltena** br.42 Registra za rak Republike Hrvatske(1), broj novodijagnosticiranih onkoloških pacijenata u 2017. godini je bio 24385, a od raka je iste godine umrlo 13 638 osoba. S obzirom da su to posljednji relevantni dostupni podaci, **u periodu od ožujka do svibnja 2020. više od 2000 onkoloških pacijenata je u riziku da nisu pravovremeno otkriveni i liječeni**, te da će se pojaviti značajnija migracija u stadiju raka prilikom otkrivanja tijekom 2020. godine.

Kako navode Vrdoljak i suradnici(2), trebamo očekivati kako će kvaliteta programa sekundarne prevencije zloćudnih bolesti i nedavni uspjesi u promociji rane dijagnostike raka biti kratkoročno i srednjoročno značajno uzdrmani, a toga smo duboko svjesni i mi pripadnici udruga koje se bave onkološkim bolesnicima i članovima njihovih obitelji. Višegodišnji naponi oko podizanja svijesti javnosti i donošenja i implementacije **Nacionalnog plana protiv raka** nažalost nisu realizirani, a sama svijest opće javnosti o raku kao vodećem javnozdravstvenom i društvenom problemu je potisnuta uslijed prijetnje izbijanja pandemije COVID-19.

Svakako moramo pohvaliti uspjeh u obuzdavanju zaraze zahvaljujući kontinuiranom radu zdravstvenih djelatnika, adekvatnom informiranju građana i njihovom odgovornom ponašanju. Moramo naglasiti da su svi onkološki lijekovi pacijentima koji su bili u aktivnom liječenju bili dostupni tijekom cijelog trajanja COVID-19 krize, te im je čak zbog ograničenja kretanja omogućeno primati liječenje u njima najbližim zdravstvenim ustanovama.

U drugom dijelu 2020. nadamo se normalizaciji dostupnosti svim razinama zdravstvene zaštite, a osobito jednakoj i jednakopravnoj dostupnosti onkološke zdravstvene zaštite i sveobuhvatne skrbi za onkološke bolesnike i njihove obitelji. Osiguranjem planiranih sredstava u proračunu HZZO-a, nadamo se da će se i osigurati pravovremena dijagnostika i pravovremeno i adekvatno liječenje svih onkoloških pacijenata u Republici Hrvatskoj.

U Zagrebu, 15. lipnja 2020.

Potpisnici:

Udruge članice platforme Onkologija.hr:

1. Koalicija udruga u zdravstvu (KUZ)
2. Europa Donna Hrvatska
3. Udruga žena oboljelih i liječenih od raka SVE za NJU
4. Udruga colo, ileo i uro stomičara Cro-ILCO
5. Hrvatsko društvo bolesnika s rakom prostate
6. Udruga za pomoć oboljelim od raka pluća Jedra
7. Udruga žena oboljelih i liječenih od raka Nismo same
8. Udruga za pomoć djeci i obiteljima suočenim s malignim bolestima Krijesnica
9. Hrvatska udruga leukemija i limfomi HULL
10. Mijelom CRO
11. Hrvatska udruga prijatelja hospicija

Literatura:

1. Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Registar za rak Republike Hrvatske, Bilten Incidencija raka u Hrvatskoj 2017. , 3. veljače 2020.
<https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2017/01/Bilten-2017-final.pdf>
2. Eduard Vrdoljak, Richard Sullivan, Mark Lawler, European Journal of Cancer, „Cancer and COVID-19; how do we manage cancer optimally through a public health crisis? , 18. travnja 2020. [https://www.ejocancer.com/article/S0959-8049\(20\)30180-5/fulltext](https://www.ejocancer.com/article/S0959-8049(20)30180-5/fulltext)
3. IQVIA: Impact of COVID-19 on Cancer Treatment, Eastern Europe Cross Country Report , 6. svibnja 2020.